

**De sleutel...in wiens handen?
serie: in goede handen**

2 juli 2023

Voorgangers: Ad de Gruijter (overweging) en Hans Opschoor

Deze viering is tevens het afscheid van Ad de Gruijter als vaste voorganger

Openingslied Welkom (t. Margryt Poortstra, m. Tom Löwenthal)

Inleiding op het thema

Vlak voor zijn overlijden op eerste Paasdag dit jaar voerde Huub Oosterhuis (1933-2023) enkele gesprekken met schrijver en theoloog Ad van Nieuwpoort. [*]

Ze zijn gebundeld in het boekje UITTOCHT waarin Oosterhuis vertelt dat hij in de jaren 'zeventig' het idee had dat er iets fundamenteels nieuws moest gebeuren. Hij brak, zo zegt hij, met de dwingelandij van de kerk, met wat daarin allemaal niet kon, niet mocht. Hij begon, met anderen, de Amsterdamse

(studenten)Ekklesia. Na een paar jaar was de helft van de bezoekers protestants, de anderen katholiek ... zoekers en nieuwsgierigen.

'Wij deden', zo vervolgt hij 'wat wij *moesten* doen' en wát dat was leerde hij bij rabbijn Yehuda Aschkenasy (1924-2011) overlevende van Auschwitz. Bij hem ging Oosterhuis het leerhuis in wat nooit eindigt.

De kern van de Bijbel was voor Aschkenasy én voor Oosterhuis het uittochtverhaal, uittocht uit álle martelende onderdrukkende systemen. De Torah is een maatschappelijk politiek statement waarin de stem spreekt van een bevrijder God, een God die vrijmaakt. Ook jij mag vrij worden van allerlei oude of opgedrongen godsbeelden, die het tegendeel van bevrijding bewerken.

Niet iedereen heeft dit geweten, gedurfd, gewild, gekund, gedaan.

Gerrit Komrij 1944-2012

Oosterhuis noemt ter illustratie dichter en toneelschrijver Gerrit Komrij (1944-2012) waarmee hij in gesprek raakte en die zichzelf typeerde als 'gereformeerd gesloopt'.

Wanneer godsdienst als een benauwende onderdrukkende last wordt ervaren is dat het tegendeel van een bevrijdende uittocht naar persoonlijke groei en ontwikkeling.

Teksten als 'Adem ons open' worden gezongen in ecclesia's, ook hier.

Dierbaar zijn teksten als [Matth. 11, 28;30]

'Kom allen bij Mij, jullie die vermoeid zijn en onder lasten gebukt gaan, Ik zal jullie rust geven..... want mijn juk is zacht en mijn last is licht.'

Voor wie 'op slot' zitten mag gehoopt worden op een perspectief van bevrijding.

Aan wie vertrouw je de sleutel toe om 'vrij' te maken, open te maken mocht je dat in je eentje niet kunnen, niet aandurven, niet weten hoe misschien?

Deze viering heeft als thema 'de sleutel..... in wiens handen?'

Zoek je mee naar een antwoord op die vraag dit uur?

Dat wij elkaar verlossen en verlost mogen worden van alle vormen van politieke, maatschappelijke en religieuze onderdrukking;

Dat we verhalen van vrijheid en bevrijding, van uittocht inademen én deze verhalen uitademend leven;

Dat we elkaar niet benauwen maar vertrouwen en ruimte geven;

Dat we het godswoord nimmer verbinden aan onderdrukking en macht die corrupteert;

Dat we de sleutel vinden naar bevrijdende toekomst en ruimte van liefde om binnen te gaan.

Lied Altijd Aanwezige (t. Simone Huisman, m. Tom Löwenthal)
Lezing Mattheus 16, 13-19 [NBV21]

Lied Woord dat ruimte schept (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Lezing Van de tien sleutels

Toen heeft een hartenhand
de sleutels opgegraven
die lagen in de tranen
drie eeuwen opgeslagen

zij ging de weg alleen
door hemelnacht van stormen
de maan stond op de slotgracht
nooit ging de toren open

tien sleutels waren het
die pasten op tien poorten
de tiende poort verborg ze
de tien **gebroken** sleutels

de hand heeft alle tien
en geen weet hoe geopend
zij daalde in de kelder
daar lagen de tien sleutels

toen is het mij gebeurd
de bron begon te stromen
en poort na poort stond open
zo gingen wij naar boven

ik weet niet wie gij waart
gij engel aan mijn heupbeen
geheime sleuteldrager
gij hebt mij losgelaten

ik ga het pad alleen
en zaai de hete tranen
de tuin begint te bloeien
de merel zingt het hooglied

*@in: Herman Verbeek - Liedboek van de ziel
Stichting Verbeek-Fonds – Groningen 2005, blz. 228*

Lied Ander, ouder (t. Huub Oosterhuis m. Antoine Oomen)

Overweging

Witte zwanen, zwarte zwanen

Wie gaat er mee naar engelland varen?
engelland is gesloten

en de sleutel is gebroken.
Is er dan geen timmerman
die de sleutel maken kan?
Laat doorgaan,
laat doorgaan.
Wie achter is moet voorgaan.

De tekst van dit oude liedje legde ik voor aan twee jongeren waarvan ik vermoedde dat ze het lied niet zouden kennen. Ik vroeg waar het volgens hen over ging.

De reacties van vraagtekens voorzien, waren als volgt:

- Gaat het over de Brexit? Engeland is gesloten. Bij de douane staan rijen vrachtwagens alsof het land op slot zit. En niemand heeft kunnen voorkomen dat de Brexit doorging, ook Eurocommissaris Frans Timmermans niet. Die heeft geen sleutel om het op te lossen.
- Gaat het over de vluchtelingen crisis? Vanuit Frankrijk (Calais) proberen witte en gekleurde mensen, vluchtelingen, naar Engeland te komen, naar die witte rotsen

vlakbij aan de overkant. Maar het land is op slot gegaan voor vluchtelingen. Er is geen sleutel om er nog in te komen,... een paspoort zou de sleutel zijn misschien?

- O, en er staan spellingfouten in de tekst. Engeland moet met een hoofdletter en één letter l.

Wij laten die twee letters ll maar even staan in dit oude liedje door kinderen gezongen en gedanst. De tekst is in wel **300** varianten gedocumenteerd vanaf de 17e eeuw en bekend in het hele Duitse taalgebied en tot in het huidige Polen, Estland Roemenië.

Zwanen werden gezien als zielenbegeleiders naar de overkant, de andere kant van het water, naar engel-land. Een plek die vermoed werd aan de andere kant van dit leven.

Een bekend motief ook in Scandinavische landen waar in het verhaal over koning Beowoel (Beowulf) dat zo'n 1500 jaar geleden speelde, wordt verteld dat een Deense koning na zijn dood met al zijn bezittingen op een schip werd gelegd en aan de zee toevertrouwd. Hij legde zo, naar het Westen zeilend, "de weg van de zwanen" af." "Dat zou zomaar de weg naar *engel-land* kunnen zijn.

[Met dank aan Hans Opschoor die zich dit verhaal wist te herinneren uit zijn High School periode in de VS waarin hij met het gedicht Beowulf, een van de belangrijkste werken uit de Angelsaksische literatuur, kennis maakte].

Ook bekend is dat gestorven farao's in hun Egyptisch graf soms een scheepje meekregen voor de overtocht. Om uit te varen (vgl. 'uitvaart').

Maar wie verschaft je toegang? De sleutel is kennelijk gebroken en niemand weet....hoe verder....wat nu....?

Ik vraag me af waarom we zo'n liedje ooit door kinderen hebben laten zingen én spelen. Dat wij dit nu niet meer doen [is dat zo?] heeft mogelijk ook te maken met onze vraagtekens bij zo'n engel-land (ook wel hemel genoemd) met al die beelden erbij en alsof het over een te vinden locatie zou gaan.

Wij zijn al blij met een beetje hemel op aarde.....en die wens, die doorgaans eerder klinkt, heeft ook oude papieren.

In Lucas 17:20 klinkt het als volgt: Toen Jezus gevraagd werd door de farizeeën: Wanneer komt het koninkrijk van God? antwoordde Hij hun en zei: Het koninkrijk van God komt niet op waarneembare wijze; en men zal ook niet zeggen: Zie, hier, of: daar. Want zie, het koninkrijk van God **is midden onder u.**

En diezelfde Farizeeërs krijgen te horen in Mattheus 23, 13; 25, 13:

Wee jullie, schriftgeleerden en farizeeën, huichelaars, jullie versperren de mensen de toegang tot het koninkrijk van de hemel. Zelf gaan jullie er niet binnen, maar **jullie houden ook degenen die er willen binnengaan tegen.**

Tegen houden!

We zijn weer terug bij degenen die van godsdienst een last maakten, de weg naar UITTOCHT en bevrijding versperden, zoals ook vandaag de dag in landen waar quasi religieuze regimes in naam van.....ja van wie of wat eigenlijk [?] mensen op slot zetten zoals in Iran en Afghanistan. En... zoals ook in de geschiedenis van het christendom (inquisitie, godsdienstoorlogen, boekverbranding, gedwongen bekering, aflatenhandel). Godsdienst als het tegendeel van bevrijding.

Iemand zei 'Hiernamaals? Voor mij is dat morgen... na vandaag'.

Een beetje hemel op aarde morgen zou al fantastisch zijn.

Wie gaat er mee naar engel-land varen?

Dat heeft alleen zin als je droomt en denkt er te kunnen komen, maar de sleutel die toegang verschaft lijkt zoek of gebroken.

26 april van dit jaar werd op NPO 2 de documentaire 'Het verzwijgen'.

Uitgezonden, gemaakt door regisseur Marieke van der Winden.

Zij kreeg op de begrafenis van haar moeder te horen dat haar grootouders 'fout' waren geweest in de oorlog. Een schokkende onthulling die ze nooit had durven onderzoeken omdat ze zulke mooie herinneringen aan haar opa en oma had. Dertig jaar later gaat ze tóch op onderzoek, praat met veel familie en vrienden en duikt in de archieven. Zo ontstaat een heel nieuw beeld van haar grootouders als NSB-ers en ze vraagt zich af: Wat heeft dit voor impact gehad op mijn ouders en op mijn eigen jeugd.

Op de begrafenis van haar moeder werd deze familiegeschiedenis ontsloten. Tot dan had niemand erover kunnen of durven praten.

Nu het slot eraf is kan Marieke van der Winden zich ertoe verhouden.

Maatschappelijk is het debat over het slavernijverleden en de rol die Nederland speelde in de koloniën ook van het slot af. De tijdgeest is veranderd, we durven zwarte bladzijden in de eigen geschiedenis te erkennen en te lezen, misschien ook omdat na 75 jaar dossiers toegankelijk worden. Veel nooit benoemd en niet verwerkt verleden wordt **ontsloten** en iedereen heeft het erover. Het is nodig en het is goed.

Er zijn nogal wat dossiers die maar moeizaam van het slot af gaan: het Groninger aardbevingsschadedossier, het toeslagenaffairendossier, de dossiers milieu en klimaat, het vluchtelingen- en asiendossier.

De betrokkenen weten heel goed te benoemen wat voor hen engel-land zou betekenen, een beetje hemel op aarde.

In Bijbelverhalen komen met enige regelmaat mensen langs die geblokkeerd zijn, op slot zitten en wat zien we daar gebeuren?

OP SLOT De doofstomme uit Mc 7, 31-37

Je gelooft je oren niet wanneer je verneemt dat iemand die de mond is gesnoerd, er het zwijgen toe doet, zijn oren gesloten heeft.....weer tot spreken komt.

Jezus zegt tot hem: 'Effata', dit is 'Ga open' (= van 'het slot' af). Kennelijk zo vertrouwenwekkend en met gezag dat hij tot spreken komt. Meteen!

Jij wilt toch ook aan het woord komen en verstaan!

OP SLOT De blinde uit Mc 10, 46-52

Je gelooft je ogen niet dat wie blind zit langs de weg, ogen gesloten, geen perspectief maar de hoop nog niet verloren.... weer ziende wordt. Meteen!

Jij wilt toch ook een weg zien om te gaan én inzicht krijgen!

OP SLOT De lamme uit Mc. 2, 1-12

Je weet niet wat je meemaakt wanneer iemand die geblokkeerd is geraakt, geen stap meer kan verzetten, als verlamde wordt neergelegd op de grond - na vertrouwenwekkende woorden lopend de scene verlaat van 'het slot' af. Meteen!

Jij wilt toch ook niet geblokkeerd raken, tot stilstand komen, versteend, maar gaande blijven!

Wie krijgt jou van het slot af?

Herman Verbeek schrijft over het gedicht 'van de tien sleutels', door Hans Opschoor voorgedragen:

Het 'binnengebied' van een mens kan zwaar op slot zitten. Als een kluis, een kelder, een kerker. Je hebt zelf de sleutels niet, weet misschien niet eens dat er stalen deuren binnenin je zijn. Totdat het vastloopt, het gaat niet meer.

En totdat er iemand komt die begrijpt, probeert te begrijpen. Iemand die warm maakt wat verkleumd is, verzacht wat verhard is.

Die helpt de sleutels te vinden. De deuren gaan open.

We kunnen elkaars zielenbegeleiders zijn wanneer we blokkades opheffen en elkaar naar veiligheid begeleiden. UITTOCHT

En dan hoor ik iemand zeggen. Kan ik dat wel???

'Ik zal je de sleutels van het koninkrijk van de hemel geven; alles wat je op aarde bindend verklaart zal ook in de hemel bindend zijn, en alles wat je op aarde ontbindt zal ook in de hemel ontbonden zijn.'

Aan deze tekst uit het Mattheusevangelie hebben wij het beeld overgehouden van Petrus aan de hemelpoort. Daar komen we waarschijnlijk nooit meer van af ook al staat het nergens geschreven.

Kennelijk is er groot vertrouwen in Petrus (= steenrots) omdat hij op de vraag 'Wie zeggen jullie dat ik ben?' antwoordt 'U bent de messias.' Messias is immers ook verLOSser.

Petrus krijgt een gedelegeerde taak om te openen en te sluiten. Het gaat natuurlijk niet om die sleutels zelf, het staat voor een publiek uitgesproken vertrouwen.

Dit is dus óók de man die niet veel later drie keer bezwoer Jezus niet te kennen, bang dat hij zelf ook zou worden opgepakt.

Petrus is een mens als wij – bang komt hij op voor zijn eigen hachje. Soms ben je een kei (steen) en dan weer niet.

Wij weten heel goed wat **ontbonden** moet worden – geopend, van het slot af.

Wij weten best wel wat **gebonden**, op slot moet.

Het onrecht, de honger, de oorlog en het lijden, dat alles mag vandaag op slot voor altijd en die sleutel mag gebroken blijven voor eeuwig en altijd

De ecclesia bestaat ook uit gewone mensen, af en toe ben je steenrots, stevig ankerpunt voor een ander en dan weer even niet.

De sleutel om te bevrijden, om los te maken kan door iedereen worden gevonden

Wie gaat er mee naar engel-land varen?

Engel-land kan niet zijn - het komt alsnog wel goed met jou in een of ander hiernamaals jij arme, weduwe, wees, gemartelde, vluchteling, gevangene.....

Vandaag nog bidden we zielenbegeleiders naar elkaar toe – die ons begeleiden naar een veilig hiernumaals.

O ja....en 'wie achter is moet voorgaan!'

Lied Red mij, God(psalm 169) t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen

Voorbeden

Laten we bidden. Laten wij ons openstellen voor het licht waarin en waaruit wij leven.

Als ons binnengebied waarin wij dat licht zoeken ver weg is, onbereikbaar misschien, op slot, mogen wij een sleutel vinden of aangereikt krijgen die ons een weg naar binnen biedt.

Mogen wij het vertrouwen behouden dat wat wij hopen werkelijkheid zal worden, ook al lijkt het soms onmogelijk, onhaalbaar. Een vergezicht om vast te houden. Een plek onder een wijnrank, een volle tafel, een stad van ware vrede, de zang van de lijster. Moge dat perspectief evenmin verdampen voor de Oekraïners, voor de Jemenieten, voor Afghaanse vrouwen, voor hen die in Europa levensruimte komen zoeken.

Mogen wij elkaar bevrijden en bevrijd houden van knechting en discriminatie – van welke soort ook. "Gewoon jezelf kunnen zijn – ook als zwarte mens – is de grootste vorm van verzet", zei Akwasi deze week. Mogen wij ons blijven herinneren, ook na Keti Koti, hoe het kwam dat zo'n gedenkdag nodig werd. Mogen er wegen gevonden worden – ook voor ons in de HD - om te leven met naweeën van dat verleden, aan welke kant van de streep onze voorouders ook stonden. We bidden dat de in ons allen versteende gevolgen van eeuwen van denken in termen van meesters en slaven – slaaf maakten - niet worden bestendigd. Dat we daar niet met soepele Jantjes van Leiden van afkomen – dat die geen sleutels bieden die de deur naar verzoening openen. Dat daarvoor verontschuldiging moet worden *gevraagd* – geen excuses *aangeboden*.

Mogen wij werkelijk gaan begrijpen dat wij deel zijn van de heelheid van het bestaande – de schepping - niet om die te overheersen, niet om die te plunderen of besmeuren, maar om die te dienen. Om die lief te hebben, te koesteren, door te geven. Mogen wij de bomen in de regenwouden horen kreunen als ze worden gekapt voor het verbouwen van voer voor vleeskoeien hier; mogen we de Orca's horen die bonken tegen schepen op de open zee – *hun* open zee – als zij zo vragen om de ruimte en de rust die zij nodig hebben. Mogen wij wegen vinden om zulke zorgen te delen met mensen en instanties die daar wat aan kunnen doen en mogen wij die politici en investeerders helpen beschamen die daar lak aan hebben.

Wij bidden met diegenen die in het voorbedenboek hun vrezes, zorg en vreugde hebben neergelegd.
Amen

Collecte Stichting jarige Job

Lied Tafellied - Gezegend Gij in uw verborgenheid (t. Huub Oosterhuis, m. Henri Heuvelmans)

Woorden bij breken en delen

Zoals Jezus brood en beker deelde met zijn leerlingen om 'uittocht' te gedenken

met grote haast vertrokken uit slavenland
geen tijd te verliezen - ongedesemd brood
zoals hij zijn leerlingen leerde te gedenken wat niet vergeten mag

Hij zei - tot mijn gedachtenis – doe evenzo

zo breken en delen wij tot op vandaag
wij voeden ons met uittochtbrood

Zoals Jezus de beker nam met wijn, de beker van verbond
van mensen zonder onderscheid
en deze rond liet gaan

Hij zei – tot mijn gedachtenis - doe evenzo

Zo nemen wij daarvan om te herinneren wat verbondenheid betekent
UITTOCHT-brood en beker van verbond.

Neem ervan - weet je welkom aan de tafel van brood en beker

Lied Ubi Caritas (m. Taizé)

Zegenwens

Dat wij voor elkaar zielenbegeleiders mogen zijn,
elkaar verlossen
van waar wij ook maar in gesloten en opgesloten zijn geraakt.
Engelen voor elkaar en....wie achter is mag voorgaan!

Slotlied Wie mag te gast zijn, psalm 15 (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

[] Ad van Nieuwpoort, Uittocht, Laatste gesprekken en gedichten van Huub Oosterhuis
Prometheus, Amsterdam 2023*